ПАШТЕТ Н Я

Сіроокий будинок із п'яти поверхів, східці йдуть униз просто з вулиці. То найнижче—підвал, але й там мережаться на вікнах занавіски, а хоч рямці тільки наполовину витикаються з землі. Троє дверей. На одних (вони середні) вивіска на обох стулках. Праворуч—намальовано підсліпуватого скопця, що примружив одне око й місить руками тісто. Скопець—в білій кепці і в сірім, заялозенім гряззю, фартусі. На другій половині дверей—яблука на дивовижному посуді й одно чогось висить у повітрі. За цими дверима, далі,— кімната, яку пристосував господар до крамниці. Стіни обставлені шафами: за склом—шоколади, плисняв} ковбаси, коробки з консервами, папироси... а біля прилавки трохи схожий на того скопця...—дядя. Його так називали всі, хто приходив до крамнички.

— Дядя, дайте півфунта халви!

Дядя турбувався, кипів і, викидаючи з рота часто літеру "с" говорив:

— Можна-с. Вам-с цукерок. , Елегантний, красивий жест.

А колись дядя запрошував гостей до себе в покої. І тепер дисонансом урізувалося прикащицьке "с" в аристократичні жести.

Часто, коли він утомлювався, виходила, замісць нього, на його місце, за прилавок Негодячкина. Ласкавими, тошними очима вона стежила за дверима й звикло витягала з шафи чи папирос чи чого иншого. Сиве, ніби забруднене попілом, волосся вибивалося з потертого шовкового очіпку. Вона поправляла зморщеними пальцями і часто хапалася за гострого, товстого на кінці, носа...

Торгівля йшла до 2 годин; після двох крамницю зачиняли.

Дядя тоді ще дужче тормошився й гонив Негодяч-кину.

Супруго, зачиняй двері, а то знову будуть неприємності... Негодячкина, дійсно, приходилася дружиною дяді. Правда, вони одружилися недавно, але знайомі— давно. Дядя прекрасно пам'ятає стару, давню Него-дячкину.

Вона колись мала свій власний будинок на якійсь досить популярній, вулиці в цім-же городі.

На илхтарі чорними літерами на червонім фон участка *%* № *%* Негодячкиной.

Під усіма будинками—лихтарі.

Свідомі цієї справи люди знали цей міщанський стильний будинок. Його впізнавали не тільки по сіро-блакитній фарбі й лихтарю, а ще по иншому... по тій славі, що розкинулася дзвіночками по городу й по окрузі.

Поміщик Сюселін навідувався часто туди. Негодячкина зробилася гарною знайомою. Вона спізнала смак Сюселіна швидко і коли він приїздив, то вона хутенько обтирала руки об передника й співуче, нахиляючи голову, тягла:

— Маня, Манічка, ідіть, вас нуждають господін! Маня була найкрасивіша між ЇЇ дівчатами,.. А зустрічаючи ще в своїй спальні поміщика...

— Повірте, Жан Гордієвич, я тією Манічкою так дорожу... Вона-ж мені приходиться родичкою...

Сюселін обривав, одмахувався, як від набридливого комара:

— Ну, знаю, знаю... говори №...

Вона згортала очі в посмішку мадони, клала навхрест руки, долонями до пухких грудей:

— Сьомий...

А коли за грюком дверей підскакув на підлозі стіл і крісло-колиска похитувалося, Негодячкина виривалася слідом за Сюселіним і бігла в буфет. Скоромовкою:

— Сьомий... шоколаду, шампанського, пирожного...

З вечора починалися райські ночі. З вечора починався шумний дзенькіт бокалів. Знесилений сон умирав під музику буйних вальсів... У загальному залі в цупких обіймах гасла кров.

Свічада в золочених рямцях одбивали чітко на хрустальнім склі ті фігури. А по паркеті неслися нові й нові згуки.

Ці ночі називалися—райськими.

Невідомо, чому саме ця назва припала, але про їх знали далеко. Чи може той святий рай був теж таким, може й там зливалося голе тіло зі стильними орнаментами залю й пахощі рівних стрункіх фігур ховали під пальми.

Про їх Сюселін товаришам говорив так:

— В неї ночі класичні. Там, у тих кімнатах, такий комфорт, що иншим і не снилося. Підбор!—він аж ляскав пальцями від задоволення.

Сама Негодячкина розуміла це дуже гарно й виправдувала свої витрати. Найбільше, звичайно, її виручала Маня—її родичка. Зараз Негодячкина не-знає про неї нічого. Хто говорив, що вона спилася і опинилася в морзі, а хто говорив, що вона поїхала з цього міста.

Під революційні часи будинок опорожнів, його-чиясь могутня нахабна рука розтрусила. Цегла валяється й зараз біля колон під'їзду і шматки свічада дивуючися відбивають обличчя, що проходить, або схоплять частину пальта й кинуть потім від сонця блідий промінь на позолоту рямців. Орнаменти, виліпл єн з твердого мозку якогось інженіра, посіріли й дихали осінню.

Тепер,—то пустельна, глуха вулиця: більшість із будинків—розруйновані й поночі мало хто ходить.

Ще з наступом революції Негодячкина не жила в цім будинкові. їй не тільки снилися важкі вдари прикладів, а вона бачила їх. Тоді лазив по нетрах Республіки вошивий тиф і босі вогнища горіли, ступали босим полум'ям по венеціянських арках... їй здавалося,. що тиф ось-ось нащупає її й звалить.

Коли забувала про постріли згадувала про те давнє, клала пальці на чоло і розкидала їх хрестом. Вона ще дужче хрестилася, коли помічала свіжий: мозок на мурові і плями крови на тротуарі.

Перед спанням, вона пильно вдивлялася в шибки й аідтіля чекала ось-ось побачити облитий кров'ю розстріл.

Жила вона в пригороді, в маленькій кімнаті, на своє старе золото—до своєї віли не навідувалася. Там, у вуличці, рідко лише можна було побачити чорну постать. Вона прийде закутана в драну латану хустку, щось згадає, поплаче й розпливеться між прірвами вулиць.

Одного разу, краплистого осіннього вечора вернулася додому. Там її чекав Сюселін. Давньої борідки-клинок не було. Підборіддя обліпилося кучерявими перснями, з легенькою білизною. Вона не впізнала. Потім крикнула. Невеликий полохливий каганець погас від її жаху і все тоді потонуло в темряві.

Сюселін нервово витяг сірників і із тунелю в сіреньких крапках вилізла блідна обстановка кімнати.

Перше слово пролетіло несміло й тихо:

— А де-ж Манічка?

— Не питайте! Не нагадуйте...

— Ах, що було, то пройшло... Що ви так нервуєтесьі п мав який маєток, який парк... Так плакати по вашому?

— Ну, щр-ж робити?—фігура насторожилася; короткі хитрі вуха зашевелилися під хусткою, як у лисиці, коли попадеться в капкан і хоче визволити голову.

Як що... У мене є гроші й у вас, мабуть, теж збереглися... давайте крамничку. Звичайно, податки великі прийдеться вносити. Але ви-ж маєте досвід, ви маєте спеціяльність.—Лівий куток рота підплигнув догори, а брова нахилилася донизу.—Як прийдеться,

fro й кінці в воду... Тільки не можна наймати, а за-для І цього ми давайте одружимося.

Негодячкина раптом посунулася на край ліжка. Вуха ще дужче затремтіли, а з очей видавлювалися сльози, що Втільки нікелювали вічка. Розгадати з боку не можна Вбуло, чого й повіки забралися так далеко під брови.

— На старість?

— Які ми старі... Ех, ми ще поживемо... Ви женщина Впри здоров'ї, а я!—він ударив артистично кулаком ; себе в груди...

Негодячкина повеселіла. Полум'я язиком жовтіло Е, на очіх. Вона згорнула губи в лагідну усмішку.

— А де-ж баришні?

— Madame, чи ви знаєте моїх племінниць?.. І Старша кінчила інститут благородних дєвіц, а менша

теж там училася.

— Я їх не знаю: вони-ж у мене не бували. А до } чого тут інститут... Товар який??

Сюселін спалахнув. Раптом крикнув: —— Ви, madame, чорт-би вас забрав, не смійте так... Вони мені, як дочки, я їх виховував... Вона злякалася, притулилася до бильця...

— Ви не сердьтеся!

Він замовчав, підсмикнув бороду.

— Я погарячився... Який той... Жюлі, красива, струнка, ніжна й чорна, як циганка.

Ох, я така була молода.

А друга, та на ту Тоньку, не...

— Чого, чого??. Не дає згоди?? Ви їй пообіцяйте Г й зараз дайте.

Я певна.

— Ні, її не буде... Буде друга, я знаю. Та була їв Смольному.

Що робиться, вихованки Смольного й тепер, як ті Маньки... Ви чуєте

— Богу вгодно.

Знаєте, пішли-б ви куди з богом.

Але випили лагідно (він під полою приніс пляшку) і Сюселін ночував тут...

Ці минулі картини проносяться так хутко й вираз на обличчі змінюється, як і їхній зміст. Сидить за прилавком і не знає тоді, про що вона думає. Вона не думає, а лише стежить за рухливістю тих орнаментів життя, які миготять у калейдоскоп*.

Скільки не дивилася вона—бачила все инші та миші картини.

Коли чулися запасні кроки Жюлі, вона прислухалася й говорила:

— Що, виспалася, Жюлічка??

Жюлі пропливала не говорила нічого. Блискучим поглядом, дивилася тільки попереду себе. Негодячкина мимрила під ніс:

— Тоже, скажеш, царевна.

Вдень Жюлі гуляла по широкому проспекту. Сиділа довго на дзиґлику й знайомилися з молодими людьми.

Через бульвар спішили натовпи, під пахвою з портфелями, з стеками. Бігли з корзинками жінки.

Жюлі згадала, що скоро Різдво... Пронеслися фурою висічені в пам'яті, як на граніті, спогади про різдвяні

.бали в дяді поміщика Сюселіна... Юнкера, пажі, ліцеїсти. Обличчя в такий мент розбивалося на дві половини й вони стискали мозок. Голова горіла. І це тільки звівала посмішка якогось джентльмена, що прищурював очі і вертів у руках стек.

Перед Різдвом. Туманний вогкий шум іде з ріки. Мовчить сніг на гілках і падає пухкий і великий, як клоччя бавовни, сніг. Жюлі скинула невеличкий сніг 'з обличчя; незадоволено притулила підборіддя до коміру з дорогого хутра й розстібає редикюль з тоненьких ланцюжків. Невеличке свічадо взяла в ліву руку, а правою запудрила те місце.

Повернула обличчя й здивувалася.

Тонька, чорт-би її взяв! ' Але не встала, а залишалася сидіти. Йшла її сестра, Антоніна.

Вона закуталася старим, в деяких місцях пошма-леним пледом.

Коротенький теж зітертий і заялозений кожушок був на ній.

Обтріпана сукня падала зморшками на ноги. Антоніна, наче не помітила сестри, йшла далі.

Жюлі кинула поглядом біля себе. Із молодих, чи знайомих не виднілося нікого.

Подумала:

— Чорт із ним, хто й побачить, подумає, що прислуга!—і покликала: —Тоню!

Антоніна на ходу кинула:

— Ти?.. Жулька?.. чого треба? 4 Куточки рота засіпалися.

— От, сволоч, безумовно, навмисне, без ніякої ввічливости!—а голосно, як на прислугу в наш час:— Ти... ми вкупі підемо.

Відкіля?

— Ти не знаєш? Я скидала вугілля на вокзалі. Жюлі досить гарно знала, де була Антоніна. На

повненькім її обличчі де-не-де вчепилися пилинки з блискучого антрациту.

А в віях обкреслилася чорна смуга... туди позападав вугіль і від нього очі здавалися підведеними. ' — Жюлі це й подумала.

— Ти, як там попрацюєш, твої оч[ становляться красивими.

Антоніна насмішкувато змірила поглядом... засміялася.

— А в тебе, теж коли попрацюєшь—красиві?

— Кра-си-ві...

Жюлі цокнула по асфальтових східцях і ввійшла в крамничку. Дядя стояв у білій кепці...

— А, й Тоня тут... Рано... Ще тільки недавно засвітили лямпу...

Антоніна пішла просто, на кухню. Там, біля плити, вона спала.

Ввійшла, скинула кожушок. Засвітила лямпу вугляну й заходила по кімнаті... Торкнулася пальцями пліти. В кухні було тепло, по брудних стінах замерла луна від тупотіння на верхньому поверсі.

— Значить і сьогодні рай... А що, аби донести, сховають кінці в воду...

Негодячкина—жінка, Жюлі—родичка, а Зоя—прислуга, Зося—родичка.

Ходила, наче не чула нічого, крім своїх кроків... Потім простелила на долівці ковдру з шматками бавовни, підкинула під стіну, в куток, засмальцьовану подушку, а все застелила чистим простирадлом.

Гукнула:

— Дядя...

— А, Тоня... Чого тобі...

— Я на хвилинку піду в твою кімнату, візьму мої книги.

Дядя говорив з вечірнім гостем. З-за бобрового коміру витикалися щетинисті карикатурні вуса. Гість кивнув.

— Це не вона?..

— Ні...—а потім Антоніні, що стояла в дверях:—Іди... Вона защіпнула двері від крамниці, принесла книжок. Почула, як заскрипіли двері: пішов гість на ту

половину.

І співучий, з шумливим хрипом голос Негодячкиної:

— Супруг, знаєте, як колись танці під такі громи музики. Аяй—від задоволення вії збіглися й зморшка розпливлася.—А тепер тільки під грамофон.

Антоніна шпурнула французький роман, з пергаментного паперу, попсований і старий. Якийсь аркуш випав і листом осени розіп'явся на долівці. Лягла, підібрала ноги й вкрилася кожушком. Навмисне хотіла заснути. Але затупотіли чиїсь ноги й голос Жюлі:

— Дядя, дай авансу... Я не можу з таким іхтіозавром...

Голос дяді:

— Що з тобою? Ніколи такого не було...

— Ніколи не було такої кра-а—соти, як сьогодні... Такі розмови, або приблизно такі, були кожного

вечора.

Антоніни не соромилися й Зої не боялися, бо Зоя теж—посада Жюлі... і потім Зоя нічого не розуміла, бо дядя й баришня розмовляли французькою мовою.

Дні та ночі проходили в житті непорозумілими одноманітними випадками.

А настрій по східцях цього часу збігав вниз, до самого міського дна, полинув догори, перестрибав одним спогадом східці.

Життя бралося за ці білі та чорні крем'яшки й кидало в одні закутки чорні нічні кремінці, а в инші навперемінки опускав білий і чорний. Це якась вічна гра, це якесь полохливе пере/.истування життьових сторінок. З непомітною зміною займалися на мороч-ному сході хмари, перев'язуючи обрій пурпуровою стьожкою й за сніговою далеччю пустелі падало вічнонезмінне сонце.

За зимою пливла легковажно фіялкова весна, а потім розквіт літа, далі пелюстки линяють, роздуваються осіннім подихом і рішуче народжується зима. Це—таке життя. Цих законів не зміниш.

Під наметами бертолетового снігу, щось замерзає, а щось живе забирає зі струмків воду й чекає на весну...

"Де-ж я' Де я живу? В якім... думала Антоніна.— Ні, я ще під глибоким снігом".

Хтось застукав у двері. Думки розлетілися.

— Хто?

— Це я, дядя...

Скинула защіпку. Дядя жалко подивився, нехотя моргнув на Антонінине ЛІЖКО...

г — Тоню, чого ти мене не послухаєш? Ти поди-► вися на Жюлі. Вона живе гарно...

З розкритим ротом, з тяжкою незабутньою обра-І-зою в виразі обличчя, вона наче не вірила. Знала І прекрасно, що їй запропонував дядя. Він боявся Зої. І Він давно говорив, що, як усі свої, то краще... А Зоя— непевна дівчина.

Антоніна здригнула. Тіло хитнулося від слів, тих І слів, що обіцяли надалі життя. Але й справді, в чому І секрет людського життя. Це таке питання, що вона І не могла розгадати.

Хіба в праці, хіба в тому, що вона після роботи І харкає вугляним пилом і ніколи не вимиє начисто к рук? Чи може в тому, що десь на проспекті розмо-г вляти про мистецтво або про. що инше з будь-яким І мужчиною, аби попасти в тон і сказати адресу паш-Г тетної? А потім, за 5 років зів'янути і валятися під } тим самим дзиґликом на бульварі, де сиділа колись в котиковім манто... Так, ще не велика офіра зіпсувати своє тіло, але за-для якої мети... За-для тогої щоб потім здихати, або зібрати рештки загубленої волі й кинутися під потяг... Але та людина ніколи к не кинеться. Вона лише може мріяти про це... Жюлі рне думає про другі дні, вона задоволена сьогодні, І а завтра... Жюлі байдуже ставиться до того, де треба

щось передбачити... Антоніна уявила все це до найменших дрібниць. Вона наче зараз переживала ті часті вечори з грамофоном. Диявольська музика по спіралі пластинки лізе й лізе... Входить якийсь мужчина, гасить світ, і вони, як привиди, пливуть по м'якому килимі. Темно, тіла не видно, не видно й тієї муки... Раптом—бризки світу... Вона злісно скидає зі столу бокал, шматочки скла розбігаються, й перекидає пляшку, заливає муку, що стала кісткою в горлі..

— Дядя стояв у кутку й пильнував за кожною зміною виразу, за кожним рухом прудких очей.. Стояв понуро й чекав відповіди.

— Тонічко, так як'

Тепер вона тільки побачила біля себе брите, огидливе лице Сюселіна... Це—дійсність.

— Ніяк.

Широкі губи холодно підтяглися. Він ніяково взяв пальцями підборіддя.

— А ти не будеш каятися?

— Ти-ж мені був майже батьком. Ти хочеш зробити з мене проститутку...

— Дурна... Як-би я тобі не був дядьком, я взяв-би з вулиці не одну таку, як ти.

Сердито грюкнув дверима й вийшов. Почувся голос Негодячкиної, вона щось сердито радила.

Ледве встиг вийти дядя, як другі двері відчинилися й ввішла Жюлі.

На голові сміялися чорні переливи волосся й на ч плечі спадали буйні циганські локони. Вся зачіска перетяглася золотеньким обручем. Короткі, широкі рукави відхилилися від рук і матова кожа бронзовими виступами мускул підкреслювала кожний жест.

— Тоню, ти серйозно хочеш бути такою, як є. Ти подумай, що далі буде з тобою... Кожного дня будеш ходити таскати вугілля... Повір, мені жалко тебе... Жюлі поправила сукню й задивилася на невеличкий лакірований черевичок. 9

Антоніна скинула ковдру й хутко почала вдягатися. Жюлі дивувалася.

— Ти не згоджуєшся зі мною?

Сестра не слухала, наділа кожушок і вийшла в Б крамничку.

Якийсь покупець забирав цукру. Вони вийшли вкупі на вулицю.

Він підозріло зиркнув на дівчину й прискорив І кроки.

— Він мабуть прийняв мене за жебрачку...—поду-І мала вона.

Біля будинку стала" Антоніна не знала, куди вона І піде... Але залишатися там, у кухні, вона не могла. ; Ці поради виводили її з себе...

Вулицею плив рев города. На вітринах, в точній І симетрії розляглися товари й лихтарі кидали око на К десятки афиш, на нові накази, на вивіски. Автомобілі і проскакували й мчали в тунелі вулиць, обминали І зустрічних трамваїв, візників... Сніг, наче нікуди не І спішив, падав на гілки дерева, на брук. Будинки І обкутувалися сніжаним шарфом і стояли нерухомо,-[ розкидаючи тисячі вогнів по туманних несмілих сигналах сирен, тінях кроків. На розі, на тім стовпі, де висів лихтар, біла стьожка паперу притягла увагу Антоніни. Вона прочитала об'яву про передплату газет, журналів. В голові залишилася одна думка, яко-мога скоріше взяти посаду. Завтра вона не має роботи й побіжить в редакції. Антоніна знала 4 мови.

— Невже вона там не буде корисна? — питалася сама себе.

Ніхто її не помічав. І вона сама себе наче не бачила...

Почула, як холод заліз під одяг і лоскатав пуховим приторканням невидимої криги.

Повернулася в крамницю. Вічно-незмінний дядя стояв на своєму місці.

— Чого ти вискочила?

— Мені набридають ваші поради...

І зайшла в кімнату. Розкотився морок побитих звуків грамофону.

— А що як-би зараз побігти та привести міліціонера.. Ох, яка я слаба. Невже моя голова не насміє придумати цього плану? Невже я не розруйную цього гнізда... Я мушу...

По руках пробігали струміння холоду, голова горіла, як головешка, й чад заплутував думки. Відтіля неслися ті-ж пісні дикої музики. В кімнаті не вистачало повітря. Легені ширилися. На білках, в очіх, павутинками пролазили червоні шовкові ниточки.

— Ні, вони одбрешуться...

І Антонина залишилася в кімнаті.

Зранку, на другий день, коли кругленький, без :; маятника, годинник сердито плямкнув 11 годин, Анто-. ніна йшла.до редакції. її сестра ще спала.

По сухому морозі, скрипіли, як і сніг, голоси і папиросників. Якісь хлоп'ята під сірим гранітом неба, і біля мосту, попритулялися до одинокої колони, що І стояла на вулиці, й співали пісню. Бризки снігу летіли . від кінських копит і падали далеко від саней.

— Як-би гарно проїхатися!— подумала Антоніна І й ще далі закинула один край кожуха. Назустріч дув

сухий гострий вітер.

В цім городі вулиці розходилися промінями від Г центральної площі Революційних Троянд. На цій площі І знаходилася редакція найбільшої

газети в Республіці. І Коли проходила на роботу через цю площу, вона І бачила широкі з богемського скла вікна редакції. І Відтіля завше вискакували газетярі з гаманами, на-І повненими газетами; спішили кореспонденти з свіжими Б новинами. Двері ніколи вдень не заспокоювалися І завше хиталися, перебігали за поріг і відскакували . в коритар.

Антоніна несміливо відчинила. В коритарі пішла І з свічада назустріч їй фігура... Антоніна не впізнала [ себе: шапка насунута низько на лоб, покривлені і' чоботи. Вона давно не дивилася в свічадо, а тепер, г коли побачила себе—їй не хотілося йти до редакції. І У вестібюлі не було нікого. Вона сміливіше підійшла І до .свічада. Виглянуло гарненьке обличчя з трохи , гострим підборіддям.

— Та я не така погана, як здалося!

І хутко побігла по східцях. Асфальт рябів під ногами, як побитий віспою... Сторож сидів біля вікна.

— Ви!!! кого вам?

Антоніна злякалася. її можуть не пустити... Що-ж тоді.

— Мені секретаря редакції.

— А я думав об'яви, то нанизу!

Побігла ще скоріше й біля дверей, де висіла мідна дошка з надписом: Секретар редакції, — зупинилася в нерішучості.

Потім постукала. Луна від стуку вдарила в скроні й синенькі жили задьоргалися.

— Ввійдіть!

Стала біля столу. За столом сиділа молода людина, перекидаючи на столі аркуші паперу. Другий машинально, як маріонетка, кинув погляд і сховався в су-межній кімнаті. Антоніна почувала на диво себе прекрасно, мислі сконцентрувалися й посмішка була на очах...

— Я прийшла попрохати у вас посади...

— Що? Я, товаришко, не біржа праці!—з помітною іронією заговорив секретар.

— Ні! Ні! Ви вислухайте. Я знаю чотирі мови.

— Ви? знаєте? А французьку і німецьку? Може ви знаєте папуаську! — в цих словах була гостра насмішка.

— Ні, як раз тієї мови не знаю, а французьку і німецьку знаю.

Секретар встав, заходив по кімнаті, він не вірив.

— Так ви маєте освіту?

— Так, середню маю.

— А ви читали нашу об'яву, нам треба двох та-" ких, як ви... От, на біржі як...

— Я на біржі...

— Ми туди повідомляли, нам сказали, що таких І немає.

— Так, але я там не говорила, що я знаю ці мови.

— Да? Так? Ну що-ж? здається, ваша справа І виграна.

— Я не знаю, як вам дякувати... Але кімната...

— Це все буде...

Радість охопила її. Вона й Жюлі сюди пришле. , Це таке щастя, про яке вона й не мріяла. Вирвати [ .сестру з того болота, з того запільного шантану... — Я піду...

— Добре, завтра приходьте, ви покажете ваше [* знаття.

Не .побігла, а злетіла з другого поверху. Але додому не пішла, повернула в західній край города. Вона : йшла до того вокзалу, де стільки при йшлося переїв кидати блискучого антрациту...

Вокзал був на краю міста. Вона йшла знайомими окраїнами, де гранітові велетні лише виднілися за димчатим серпанком. Тут брук випинався своїми " горбами з-під снігу, поламані тротуари, на віконницях — вітер, що позривав з петель... А над дорогами довгі дроти телеграфу.

До вокзалу не дійшла. Ніжна втома впала на очі. Антоніна тільки тепер згадала, що вона не обідала. Повернула до їдальні. їдальня знаходилася в невеликім будинку. Але всередині здавалося, що кімната дуже довга. Стеля низько осіла на стіну й одно вікно покривилося. Чорні, вогкі рямці наче вигнули посклеюване скло.

Заплатила й сіла за стіл. Біля плити стояли дві баби; одна хутенько бігала й розносила, а друга, насипавши борщу, закладала пальці під хустку й чухалася й відривала від такої роботи руки, копи їй підставляли порожню миску. За ними повисла на брудній шпагатині ікона...

Антоніна знала цю їдальню давно... В перерві роботи на вокзалі вона з иншими робітниками бігла сюди обідати.

Ці баби давали найдешевші обіди й до них ходили обідати... Обід завше складався з двох—борщ і каша. Це меню не змінялося ніколи.

І не вважаючи на те, що тут була така брудна підлога, що й за день наче не легко було викинути сміття, що баби ходили й подавали обіди в ланту-хових хвартухах, об які обтирали миски (ложки обтиралися об рушник, що висів на плечі "черпаль-чихи")—вона підчас обіду була повна.

Антоніна звикла... Спочатку вона не могла обідати, а потім це ввійшло в звичай...

Після обіду Антоніна радісно тримала в руках здачу...

— Ще вистачить на трамвай!

Додому приїхала під вечір. Побігла в кімнату до Жюлі.

— Сестричко, я сьогодні найшла посаду. Чудову посаду.

Жюлі здивувалася. Засмоктала повітря, стуливши рота в трубочку...

— Ти так чимсь збентежена? Але обережніш; ти замажеш мені скатерть!—сказала вона, коли Антоніна поклала руки на стіл... Антоніна не звернула на це уваги.

— Люба Жюлі... Хочеш кинути своє місце... Вимагають знаття двох мов...

— Що? Тобі не сором? Ти хочеш нашого дядю залишити без хліба? Того дядю, що дав нам освіту. Як ти смієш говорити. Я ніколи не згоджуся, бо без мене все тут пропаде. Ти думаєш:—Зойка чи хто инший дав таку славу, поставив дядю на ноги... Я! Я! А тепер ти пропонуєш мені посаду—-служити тим... Здохну, а не буду. Вони мені не дадуть і грошей стільки, скільки треба, щоб гарно одягатися. А потім,— дядя тоді прогорить від податків, і, виходить, на своїй шиї тримати його благовєрную, того Кощея... .О, ні, коли ти так думала, то помилилася.

— Як, ти не хочеш?

Антоніна так обурилася, що більше нічого не вимовила. Хотілося вдарити по тим дрібничкам, що стояли на столі, так, щоб посипалися тільки скалки.

— Ти справді не хочеш? Тобі не набридло про даватися...

Жюлі підібрала під себе ноги, підклала під спину оксамитову подушку. Обірвала: — Геть!! Геть звідціля!!

Антоніна подивилася жалісливо на неї... Вискочила з кімнати. З другої виходила Негодячкина...

— Як?ваше здоров'я?

Таким показався єхідним голос, що Антоніна не втерпіла й гостро вилаялася.

Негодячкина не образилася. Від задоволення аж прицмокнула, рот розчепірився й нижчий щелеп заходив; зуби виткнулися, закрили губу жовтими яснами.

— От так благородна... Говорить по-французькому.

Але Антоніна вже не чула. Вона була на вулиці. Бігла, так хутко, як із редакції, в найближчий район міліції.